BALTOS LANKOS 40
tekstai ir interpretacijos
Vilnius

atsisveikinant su skaitytojais 3

Algirdas Julius Greimas — Algirdo Juliaus Greimo laiškai Arvydui Šliogeriui 5

Po Greimo ženklu. Jacques'ą Fontanille kalbina Kęstutis Nastopka 47

Jūratė Levina — Nereprezentacinė modernizmo estetika: Joyce'o nušvitimai 57

Laura Misiūnaitė — Tyla poemoje „Tawa nouson": fantazmas ir jo suvokėjas 77

Arūnas Sverdiolas — *Cloaca Maxima* 88

Rudolf Arnheim — Menas ir mąstymas 105

Roland Barthes — Fotografinis pranešimas 128

Hans Belting — Medijos skaidrumas: fotografinis vaizdas 144

paskaita

Algis Mickūnas — Redukcija 185

archyvas

Algirdas Julius Greimas — Eruditų humanizmas 206

įvykiai

Karolina Bagdonė — „Baltos lankos" antropologiškai: nuo esmių iki akademinių atostogų 216

Greta Štikelytė — Skirtingi bendrumai: bėgantys „Baltų lankų" metai 226

Laura Misiūnaitė — Savaitė, paženklinta Greimo vardu 245

Žurnalo „Baltos lankos" (1991–2019) bibliografija (Nr. 1–40), sudarė Magdalena Slavinska 252

Redakcija: Arūnas Sverdiolas, Saulius Žukas
Šį numerį sudarė Arūnas Sverdiolas

Redagavo
Martyna Bražiūnaitė-Jelisejeva

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

Tekstai:
© Arūnas Sverdiolas, *Atsisveikinant su skaitytojais*, 2019
© Algirdas Julius Greimas, *Laiškai Arvydui Šliogeriui*, 2019
© Jūratė Levina, 2019
© Laura Misiūnaitė, 2019
© Arūnas Sverdiolas, *Cloaca Maxima*, 2019
Rudolf Arnheim, „Art and Thought", in: *Visual Thinking*, © University of California Press, 1997, p. 254–273
Roland Barthes, *L'obvie et l'obtus*, © Éditions du Seuil, 1982, p. 9–24.
Hans Belting, *Bild-Antropologie: Entwürfe für eine Bildwissenschaft*, © Wilhelm Fink Verlag, ein Imprint der Brill Gruppe (Koninklijke Brill NV, Leiden, Niederlande; Brill USA Inc., Boston MA, USA; Brill Asia Pte Ltd, Singapore; Brill Deutschland GmbH, Paderborn, Deutschland), 2001, p. 213–238
© Algis Mickūnas, 2019
© Algirdas Julius Greimas, *Eruditų humanizmas*, 2019
© Karolina Bagdonė, 2019
© Greta Štikelytė, 2019
© Laura Misiūnaitė, 2019

Vertimai:
© Vertimas į lietuvių kalbą, Ignas Beitsas, Jūratė Levina, 2019
© Vertimas į lietuvių kalbą, Jurga Katkuvienė, 2019
© Vertimas į lietuvių kalbą, Inga Bartkuvienė, 2019

Iliustracijos:
© Telesforas Valius, iliustracijos Juozo Tysliavos poemai „Tawa nouson", 2001
© Rudolf Arnheim, 1997
© Hans Belting, 2001

© Baltų lankų vadovėliai, 2019
Adresas: Gedimino pr. 28, LT-01402 Vilnius

ISSN 1392-0189

atsisveikinant su skaitytojais

Šis, 40-asis, „Baltų lankų" žurnalo numeris yra paskutinis. Pradėjome 1991 metais, kai po staigaus, kvapą gniaužiančio istorijos posūkio Lietuvos visuomenei ir kultūrai atsivėrė visiškai nauji akiračiai ir galimybės, tada atrodę kone begaliniai, priklausantys tiktai nuo asmenų vaizduotės ir ryžto. Apie Sauliaus Žuko ir mano svarstymus, vaikštinėjant Šeškinės kalvomis, koks šiomis aplinkybėmis turėtų ir galėtų būti naujas lietuviškas kultūros žurnalas, gana greitai sužinojo Algirdas Julius Greimas. Jis entuziastingai palaikė, skatino ir tiesiog įpareigojo jį leisti, sutiko pats dalyvauti redaktorių kolegijoje ir pakvietė į ją Vytautą Kavolį. Pirmiausia siekėme atverti Lietuvos kultūrai šiuolaikinę humanitarinių mokslų problematiką, dėdami daug vertimų ir ieškodami ją svarstančių savų autorių, ypač gabių debiutantų.

Keturiasdešimties žurnalo numerių eilė lentynoje atrodo gana įspūdingai: sukaupta nemaža vertingos medžiagos, nepraradusios aktualumo, skaitomos vis naujų studentų. Tačiau siauras skaitytojų-pirkėjų ratas neleidžia žurnalui išsilaikyti finansiškai, nuolatinių privačių rėmėjų taip ir neatsirado, o dalyvavimas valdiškuose kultūrinės spaudos finansavimo konkursuose reikalauja per daug pastangų ir kantrybės. Tokiomis sąlygomis pradinis impulsas leisti nepriklausomą, neinstitucinį humanitarikai skirtą žurnalą yra išsekęs.

Dvi svarbios paskutiniojo numerio publikacijos priklauso Greimo plunksnai (1989–1991 m. rašyti „Laiškai Arvydui Šliogeriui" ir pranešimas „Eruditų humanizmas", skaitytas Aleksandrijoje 1951 m.). Greimui skirtas Kęstučio Nastopkos interviu su vienu iš žymiausių jo mokinių ir bendradarbių Jacques'u Fontanille.

ERUDITŲ HUMANIZMAS

ALGIRDAS JULIUS GREIMAS

JŪRATĖ LEVINA,

NESKELBTA GREIMO PASKAITA

1992 m., praėjus keliems mėnesiams po Algirdo Juliaus Greimo mirties, jo našlė ir intelektualinio palikimo paveldėtoja Teresa Mary Keane-Greimas perdavė Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriui lietuviškus Greimo asmeninio archyvo dokumentus. Šis fondas (VUB RS, F245) – didžiausia Greimo dokumentų kolekcija Lietuvoje ir išsamiausias jo lietuviškojo paveldo archyvinis šaltinis. Jį sudaro visàs Greimo veiklas liudijantys dokumentai: Greimas išsaugojo daugumos publikuotų straipsnių (publicistinių ir mokslinių) mašinraščius ar rankraščius, kai kurių straipsnių darbines redakcijas, šūsnis darbinės medžiagos (paskaitų konspektus, analizių apmatus, kartotekas), kelis meninės prozos ir vertimų bandymus, kai kuriuos dalykinius laiškus, bent keliolika parengtų spaudai, bet taip ir nepublikuotų publicistinių esė ir recenzijų. Ankstyviausias šio fondo šaltinis datuojamas 1943–1944 metais, kai Greimas dar buvo Lietuvoje, o tai reiškia, kad šis archyvas kaupėsi jam nuolat pasirenkant (iš pradžių – itin ekstremaliomis karo ir ankstyvojo pokario aplinkybėmis), ką išsaugoti keliaujant iš vieno pasaulio krašto į kitą, o ką sunaikinti. Mus pasiekę dokumentai turėjo praeiti ir dar vieną, kartotinę autorinę patikrą: žinoma, kad Greimas degindavo susikaupusius

dokumentus – būtent toks likimas ištiko daugumos jo korespondentų – tarp jų ir Roland'o Barthes'o, ir tikriausiai Arvydo Šliogerio – laiškus. Tad viskas, kas liko į Lietuvą sugrįžusiuose Greimo segtuvuose, pažymėta jo paties uždėta išliekamosios vertės signatūra: pats jų išlikimo faktas reiškia, kad Greimas laikė šiuos dokumentus vertais saugoti – jei ne numanydamas, tai bent palikdamas galimybę, kad kada nors kokiu nors būdu jie išeis į viešumą[1].

Paskaita „Eruditų humanizmas" – iš egiptietiškojo Greimo biografijos etapo. 1951 m. vasarį, kai ją skaitė Prancūzijos bičiulių draugijai, Greimas buvo praleidęs Aleksandrijoje šiek tiek daugiau kaip metus, o ten pateko gavęs pirmąjį akademinį postą po to, kai apsigynė daktaro disertaciją Sorbonos universitete[2]. Tad ką tik praeitas gyvenimo etapas – doktorantūros studijų, kurių metu Greimas kartu su Georges'u Matoré formavo ir mėgino įtvirtinti leksikologijos mokslą kaip savarankišką discipliną, – šiame tekste įrašytas ryškiau nei būsimasis – semiotikos projekto, kuris 1951-aisiais Aleksandrijoje dar tik pradeda megztis. Šiuos mokslinius projektus jungianti Greimo mąstysenos tęstinumo ašis – neišardoma žodžio sankaba su reiškiniu, kurį jis įvardija, tad ir reikšmės įsišaknijimas kultūros istorijoje bei jos galia formuoti žmogus savimonę ir pasaulio suvokimą.

Paskaitą Prancūzijos bičiulių draugijai Greimas tikriausiai skaitė prancūziškai – tuometinėje Aleksandrijoje prancūzų kalba buvo *lingua franca*, o lietuvių mieste gyveno vos vienetai. Mus pasiekusį lietuvišką jos variantą Greimas tikriausiai rengė publikuoti viename iš lietuvių išeivijos periodinių leidinių, kuriems jis tuomet rašė daug įvairių žanrų esė. „Eruditų humanizmas" išeivijos spaudoje nepasirodė. Tačiau Greimas išsaugojo paskaitos mašinraštį ir po kelių dešimtmečių jis atkeliavo į Lietuvą – šūsnyje kitų tekstų, kuriuos Greimas perdavė Sauliui Žukui sudaryti rinktinę *Iš arti ir iš toli* (Vilnius: Vaga, 1991). Taip Greimo gyvenimo pabaigoje jam pačiam pasirodę publikuotinais lietuviški tekstai

atsidūrė Sauliaus Žuko privačiame archyve. Didžioji šio archyvo dalis, kurią sudaro laiškai ir daugiausia į rinktinę įtrauktų tekstų straipsniai, buvo perduota į Greimo dokumentų fondą Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje 2015 m. pabaigoje. O „Eruditų humanizmas“ iškilo į paviršių vos prieš keletą mėnesių, atrastas viename iš keturių segtuvų su kitais į rinktinę nepatekusiais tekstais bei Greimo pastabomis Sauliui Žukui įvairiais knygos rengimo klausimais. Šie dokumentai rengiami archyvavimui ir netrukus papildys Greimo privataus archyvo fondą, saugomą Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Paskaitos mašinraštis spausdintas mašinėle be lietuviškų raidžių, taigi lietuviški diakritikai rekonstruoti. Tylomis pataisytos kelios mašinraštyje įsivėlusios korektūros klaidos, pagal dabartines taisykles – žodžių rašyba bei skyryba; leksika, morfologija ir sintaksė netaisytos.

Eruditų humanizmas[3]

Apie filologus yra susidariusi labai liūdna nuomonė: juos paprastai laiko žmonėmis, kurie savo gyvenimą praleidžia įkišę nosį į žodynus. Patvirtindamas šią nuomonę, prisipažinsiu, kad ir mano pirmoji mintis, ėmus galvoti apie humanizmą, buvo, savaime suprantama, – atsiversti žodynus ir pasižiūrėti, ką patys eruditai anuo metu manė apie savo erudiciją. „Erudicija“ yra labai senas prancūzų kalbos žodis, viduramžiais vartotas savo lotyniškoje „mokymo, dėstymo“ prasmėje. Ir tik XVI amžiui priklausys garbė transfigūruoti šį žodį, apkrauti jį sunkesne prasme, leisti jam reikšti visą „plačią pažinimo sritį“. Milžiniškas atstumas skiria viduramžių „erudiciją – mokymą“ nuo humanistinės epochos „erudicijos – žinojimo visumos“. Tai paveldėtų, ištikimai tradicijos keliu perduotų žinių ir lėtai įsigyto ir paties žmogaus sutvarkyto žinojimo priešingybė – ir tilto, kuris jungtų šiuos du pasaulius, nėra arba bent nebuvo anuo metu. Išvados, kurias buvo galima, kurias reikėjo padaryti iš anų eruditų kuklaus darbo, buvo tad: lemtingas suabejojimas amžiais gerbto pažinimo būdo verte ir istorijos bėgsmo galutinis lūžis. Ir patys XVI amžiaus eruditai mums tada pasirodo visai kitoje šviesoje: kaip minties išlaisvintojai iš perduodamos tradicijos grandinių, kaip riteriai, išvykę į didžiąją žmogaus proto avantiūrą.

Pamokinimai, kuriuos galima rasti žodynuose, tuo dar nesibaigia: keistas dalykas, XVI amžius Prancūzijoje yra amžius, kuriame surasi humanistų, bet kur nerasi humanizmo. Žodis humanizmas turi dvi datas: 1765 ir 1877 m. Pirmoji data mus perkelia į patį Apšvietos amžiaus vidurį, į pirmųjų didelių humanistų vilčių epochą, ir žodis tenai turi labai plačią „bendros žmonijos meilės“ reikšmę. Antroji data mus visai priartina prie nūdienių laikų, ir

mes atsiduriame antrojoje praeito amžiaus pusėje, epochoje, kur „humanistinė“ pasaulio vizija jau baigiasi, kur žmonija – nelyginant tas Spenglerio anatomistas, kuris, prieš mirdamas, dar klauso savo pulsą, – pajunta būtinybę save išsiaiškinti ir organizuoja humanizmą, kaip doktriną, nori jį impozuoti[4], kaip pasaulėžiūrą, kaip *Weltanschauung*.

Norėdami išvengti anachronizmo, sakysime, kad XVI amžius mums atrodo kaip humanistų amžius, o ne kaip humanizmo amžius. Tai amžius didelių priešpėdinių[5], amžius, kur žmogus daug žada ir kur epocha negali ištesėti pažadų. Tai amžius, kur, kaip sako Lucienas Febvre'as, yra *nuomonių*, bet kur nėra *filosofijos*. Tai amžius, kuriame pastovaus tegalima atrinkti tik tendencijas, tik proveržius greičiau į vieną negu į kitą pusę, kur istorikas *post factum* suras kryptis, kuriomis žmogaus mintis buvo palinkusi, ieškodama įrankių, jai leidžiančių suorganizuoti didžiulį gamtos ir žmogaus tyrinėjimą. Erazmas – nes jis pirmiausia ateina į galvą, prisiminus Renesanso eruditus, – didysis Erazmas, kaip ir visa humanistų respublika, kaip ir visas Renesansas mums atrodo pralaimėtojais, bet didelio masto pralaimėtojais, be kurių nebūtų galima išaiškinti jų skaitlingų palikuonių vėlyvesnių pergalių.

XV ir XVI amžių Renesansas, kaip ir karolinginis Renesansas, pirmiausia pasireiškia savo negatyviniu aspektu. Renesansas, būdamas naujo gyvenimo teigimas, yra kartu, ir svarbiausia, neigimas viso, kas buvo prieš jį, viso, kas mirę. Joks nesusipratimas nebeįmanomas. Egzegetų darbai, filologinė tekstų kritika leido eruditams suprasti, kad viduramžių lotynų kalba nėra klasikinės lotynų kalbos tąsa, kaip kad lotyniškasis scholastikos pasaulis nėra graikų ir romėnų antikos pasaulis. Lygiai kaip IX amžiaus „atgimstančiųjų“ darbai leido suprasti, kad lotynų kalba, kuria žmonės kalbėjo ir rašė anuo metu, nebebuvo tikroji lotynų kalba – humanistai iš pradžių patys suprato, o po to privertė ir kitus priimti idėją, kad tradicija – labai dažnai – ne išsaugoja, ne tęsia, bet deformuoja ir žudo. Tai, kas sudarė tęstinumą, žavingą

teocentriško pasaulio vientisumą, tapo dabar neramumų ir nesantaikų elementu, dviejų pasaulių griežtu antagonizmu.

Iš šitos priešgynybės[6] žmonės, kurie drįsta žengti vienu žingsniu toliau, padarys lūžį. Šie žmonės – jie, tarp kito, puikiai išėję savo humanitarinius mokslus – ima mąstyti ir rašyti liaudies kalba. Štai Rabelais, kuris, palikdamas spaustuvininką Gryphe'ą, aukštos vertės humanistą, nueina pas Nourry, garsų liaudiškų vapaliojimų leidėją. Štai Du Bellay, kuris ima teigti, kad žmogus tegali visiškai realizuotis tik savo gimtosios kalbos rėmuose. Lotynų kalbą – dievų kalbą nuverčia nuo sosto prancūzų kalba – žmonių kalba. Ir nuo to laiko bet kuri didelė mintis bebus išreikšta – su keliomis išimtimis – tik liaudies kalba, sukurta visų žmonių naudojimuisi. Montaigne'io giminė, Pascalio giminė, Descartes'o giminė, kurių palikuonys gyvi iki mūsų laikų.

Tačiau ir čia mes nuskubėjome. Lotynų kalba liko ir dar ilgai liks eruditų kalba, ir didysis apreiškimas, turėjęs tiesioginių pasėkų, buvo, žinoma, atidengimas autentiško antikinio pasaulio ir autentiškos antikinės minties, bet taip pat – milžiniškas pažinimo metodologijos praturtinimas, pasiektas aiškiu suvokimu įspūdingo atstumo, skiriančio du pasauliu: antikinę civilizaciją ir nūdienę realybę, ir išrausimas tarp jų griovio, teikiančio milžiniškas palyginimų galimybes.

Mums atrodo būtina pabrėžti tą ypatingą rolę, kurią vaidina analoginis galvojimas, palyginamasis metodas bendrojoje žmogiškosios minties eigoje. Mokslų metodologijos istorija puikiai rodo, kokiu būdu mokslai progresuoja, pasigelbėdami įrankių pasiskolinimais, tyrimų schemų analogijomis, nuolatinėmis ieškojimo ir tyrinėjimo metodų transpozicijomis iš vieno mokslo į kitą. Iš kitos pusės, žmogaus minties, apgraibomis ieškančios sau išraiškos, vyksmas savaime eina sugretinimų, tolimų panašumų, analogijų suvokimo keliu. Vienos kurios kalbos žodynas – o tai yra visa organizuota minties išraiškos sistema – yra sudarytas iš neaiškių, neprecizuotų, vos nepasprunkančių daiktų determinacijų,

jau suvoktų daiktų, turinčių šiokio tokio panašumo su dar nenusakytaisiais, pavadinimų pagalba. Kiekvienos išraiškos formos pagrinde kuone visados glūdi palyginimas. Užtat ir negalima laikyti atsitiktinumu to fakto – ir eruditų rolė čia dar lieka nustatyti, – kad plati niveliacijos banga, kuri analogijos dėsnių pagalba dar „laukinę" prancūzų kalbą, visados pasiruošusią išreikšti konkretų daikto ar veiksmo aspektą, veda į intelektualinę abstrakciją, paversdama ją racionalaus pasaulio organizavimo įrankiu, – kad tas išraiškos priemonių racionalizavimas vyksta kaip tiktai nuo XIV amžiaus pabaigos iki XVI amžiaus vidurio.

Beveik neišsemiama galimybė sugretinti, palyginti aktualiąją, beformę, neperregimą realybę su griežtais, nejudriais iš tolo stebimo antikinio pasaulio kontūrais sudaro tokiu būdu metodą, kuris dažnai lieka nesąmoningas, dabarties eksploracijai[7]. Šitoks mintijimo metodas mus dar nenuveda iki mokslinės minties – jai trūksta dar daugelio kitų premisų, – tačiau įeina, kaip pagrindinis elementas, į besikuriančią mokslinės minties metodologiją. Palyginimas, sunaikindamas pasitikėjimą, kurį teikia tradicijos raminantis tęstinumas, pagimdo susidomėjimą, nustebimą ir, ypač, *abejonę*, kurios rolė bus tokia svarbi racionalistinės ir mokslinės minties formavimesi.

Panaikinto laiko, praeities, visiškai nepriklausančios nuo dabarties, šešėlis gaubia eruditą, pasilenkusį ant savo senų pergamentų. Pamažu organizuojasi praeitis, lėtai užkaupdama griovį, skiriantį antikinę praeitį nuo dabarties, apgyvendindama jį žmonija, pamažu pririšdama prie istorinio laiko. Priešingai negu viduramžių žmonėms, kuriems Laikas neegzistavo, praeitis dabar pradeda egzistuoti – praeitis, visiškai skirtinga nuo dabarties. Įvykiai pamažu ryškėja, įgauna reljefą, rikiuojasi vienas šalia kito ant vientisos laiko linijos tam tikroje sektinumo[8] ir tarpusavio priklausomumo tvarkoje. Ir tai vyksta ne vien tik eruditų kabinetuose ar jų knygose. Renesanso žmogus įgauna pamažu laiko gilumo pajutimą. Kalba – epochos mentaliteto liudininkas – mums tai patvirtina.

Viduramžių kronikininkams – kurie turėjo juk savo dispozicijoje tą pačią verbalinę sistemą, kaip ir modernioji prancūzų kalba, – praeitis atrodo kaip neapibrėžtas laikas, kuriame jie nejaučia jokio reikalo skirtingų morfemų pagalba išrikiuoti atskirus veiksmus, nurodant jų tarpusavio santykius. Ir tiktai nuo XIV amžiaus pabaigos iškyla pagaliau veiksmažodinės sistemos temporalinė vertė, ir veiksmažodis pradedamas suvokti kaip *Zeitwort*, kaip žodis, kuris lokalizuoja veiksmą laike, jo santykyje su kitais veiksmais, ir tik nuo to meto visiškai išryškėja žmogaus proto organizuojančios pastangos, siekiančios sukurti laiko grandinę. Praeitis rikiuojasi tiesia linija ir nebeišblėsta neaiškaus „kadaise" debesyse, senolių, didvyrių ir dievų mitinio laiko neperregimume.

Greta šitos laikinės perspektyvos, Renesanso žmogus, kaip visiems žinoma, suranda erdvės perspektyvą. Antikinės civilizacijos pažinimas jį suveda į sąlytį su formų, linijų ir kontūrų pasauliu. Ar tai poezijoje – o lotyniškoji ir graikiškoji poezija yra Vidužemio pajūrio tautų, t. y. vizijos poezija, – ar ypač plastiniame mene žmogus, kuris buvo daug jautresnis išorinio pasaulio padirginimams negu mes, kurie gyvename vata išmuštuose kambariuose, bet kuris vienodai vertino akustinius, olfaktyvinius ir vizualinius įspūdžius, šis žmogus atranda, apsipranta su vizualiniu, formų ir kontūrų pasauliu, su pasauliu, kuris turi reljefą. Pasirodo trečiasis erdvės išmatavimas. Vizualinė erdvė yra žmogaus proto triumfas prieš chaosą, jo redukavimas iki žmogiškojo lygmens; tai drauge yra ir atranka, valingas pasaulio atkūrimas per žmogų ir žmogui.

„Regėjimas, o jame – piešinys, yra tipingai mokslinis pojūtis", – sako Abelis Rey'us. Taigi, vizualinė erdvė yra mokslinė erdvė. Ir tikslieji mokslai, kurių laikas dar nebuvo atėjęs, gims ir vystysis trijų išmatavimų erdvėje – erdvėje, kurią išvydo ir atkūrė Renesanso žmonės. Laiko perspektyva, priešingai, yra beveik sąlyga *sine qua non*[9], tas klimatas, toji biologinė aplinka, be kurių neįmanomas humanistinių mokslų: žmogaus mąstymo apie istoriją, apie visuomenę ir apie jo paties likimą, išsirutuliojimas.

Renesanso žmogus, šiaip taip atstatęs, suorganizavęs savo praeitį, būtų galėjęs, atrodo iš pirmo žvilgsnio, atsigręžti į ateitį, o vis dėlto ne. To laiko politikos filosofai nepajėgia suvokti „bendro žmonijos istorijos plano, jos progreso judėjimo bendrųjų linijų idėjos" (Lucienas Febvre'as). O jiems netrūko nei geros valios, nei optimizmo. Savo pasitikėjimą žmogumi jie galėjo pritaikyti tiktai pavieniam individui, dėl tos paprastos priežasties, kad, tarp daugelio kitų dalykų, jiems trūko žmonijos koncepto. Antikinės civilizacijos atžvilgiu jie turėjo tam tikrą menkavertiškumo kompleksą ir dėl to jie buvo linkę matyti istorijos vyksme greičiau tik puolimą, menkėjimą ir dekadansą ir pačią istoriją suvokti kaip ciklų grandinę, valdomą atsitiktinumo ar nežinia kokių tai žvaigždžių judėjimo. XVIII amžius, ir Fontenelle vienas iš pirmųjų, nustatys kaip principą moderniškojo žmogaus pranašumą prieš antikos žmogų, įgalindamas tuo būdu nuolatinio tobulėjimo teorijos atsiradimą ir atverdamas pagaliau į ateitį plačią progreso alėją.

Vizualinė perspektyva ir laiko perspektyva yra nelyginant dvi žmogiškosios sistemos koordinatos, nelyginant dvi sužmoginto pasaulio ašys – pasaulio, prikelto iš chaoso, suredukuoto – arba iškelto – iki žmogiškojo lygmens ir pašaukto egzistuoti be dievų pagalbos. Jeigu šio pasaulio gimimas ir formavimasis vyksta kaip tiktai mus dominančioje epochoje, ar ne XIX amžiaus pabaiga atžymėjo jo kraštutinių galimybių ribas? Sąmoningas atsisakymas – kurį sutinkame kiekviename žingsnyje nūdieniame mene – nuo vizualinės perspektyvos, nuo grožio, kuriamo pagal žmogaus kūno paveikslą, savanoriškas panaikinimas atpasakojimo, kaip organizuoto, įvykius tvarkančio nuoseklumo, užsispyręs draskymas kiekvienos tęstinės poetinės vizijos, – ar tai nėra reikšmingi simptomai vieno ir to paties fakto, sunkaus savo pasėkomis, kad žmonija, pasimetusi erdvių begalybėje, vėl iš naujo prarado istorijos prasmę?

Nuorodos

1 Vilniaus universiteto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros teorijos centre išsamūs Algirdo Juliaus Greimo lietuviškojo paveldo tyrimai vykdomi nuo 2015 m. Greimo šimtųjų gimimo metinių metais, kuriuos minime nacionaliniu ir tarptautiniu mastu kartu su UNESCO, Greimo archyvinio paveldo dokumentų publikacijos rengiamos Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai dalinai remiant projektą „Algirdo J. Greimo neskelbtų egodokumentų sklaida".

2 Biografiniai Greimo gyvenimo faktai pateikiami daugiausia remiantis dviem šaltiniais: Thomas F. Broden, „Gyvenimo chronologija", in: *Algirdas Julius Greimas: asmuo ir idėjos. I dalis*, sud. Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 2017, p. 741–748, ir Thomas F. Broden, *Gyvenimas idėjomis ir pareiga XX amžiuje: Algirdas J. Greimas. Ankstyvieji metai*, vertė Jūratė Levina, rengiama spaudai.

3 Paskaita, skaityta 1951 m. vasario mėn. Aleksandrijoje, Egipte, Prancūzijos bičiulių draugijoje, kaip „Humanizmo studijų" ciklo dalis [aut. past.].

4 Įtvirtinti.

5 Pirmtakų.

6 Prieštaringumo.

7 Tyrimams.

8 Sekos.

9 Būtina sąlyga (lot.)